

С. А. Буткевич
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
майор міліції, начальник
Кримського факультету
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

СТАТТЯ 306 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

Актуальність проблеми запобігання та протидії розповсюдженню наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні сьогодні ні в кого не викликає сумнівів. Вона обумовлена цілою низкою чинників — географічних, соціальних, економічних, психологічних тощо. Крім того, спостерігається стрімке поширення наркоманії, яка останніми роками набуває характеру епідемії, особливо в південних і західних регіонах держави, і, що викликає особливе занепокоєння, утворення кримінального ринку наркотиків на рівні організованих груп і злочинних організацій. Водночас прибутки від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів настільки великі, що епізодичне вилучення працівниками правоохоронних органів їх окремих партій суттєво не впливає на загальні обсяги наркотрафіку.

Доходи, отримані в результаті злочинної діяльності, становлять основу життєдіяльності організованих груп і злочинних організацій. Саме тому отримані надприбутки, насамперед від збуту «важких» наркотичних засобів і психотропних речовин, у вигляді грошових коштів та іншого майна кримінальні структури прагнуть легалізувати («відмити») за допомогою різноманітних схем і типологій з метою приховування (маскування) джерел їх справжнього походження. За рахунок таких капіталів формуються фонди, з яких фінансується злочинна діяльність, у тому числі для подальшого виготовлення, забезпечення пропозиції і збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, а також сплати хабарів, розширення діяльності, освоєння нових ринків збуту тощо [1, с. 229].

Однак для безпечного використання своїх капіталів наркоділки повинні їх легалізувати, представивши незаконно отриманий прибуток як законний, тобто «відмити» гроші. У зв'язку з цим особливу роль у запобіганні та протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, відіграють координованість, цілеспрямованість, узгодженість, ефективність і своєчасність заходів, що вживаються правоохоронними та іншими державними органами в цьому напрямі.

Окремі питання протидії наркоманії та наркобізнесу розглядалися у наукових працях Г. А. Алієва, О. М. Бандурки, С. О. Бандурки, А. М. Волощука, С. П. Гарницького, О. М. Джужі, О. М. Костенка, А. А. Музики, Д. Й. Никифорчука, В. П. Петкова, І. П. Руценка, С. В. Слинька та інших вчених, а також практикуючими юристами: М. М. Андрєєвим, А. В. Науменком, А. Г. Скибінським, В. А. Тимошенком тощо. Втім, незважаючи на вагомий доробок науковців, значний практичний інтерес до цієї проблематики, високий динамізм так званого «антилегалізаційного законодавства» протягом 2010–2012 років зумовлює необхідність розроблення оновленого науково-практичного коментаря до ст. 306 КК.

Отже, метою статті є розроблення науково-практичного коментаря до ст. 306 КК, що сприятиме усуненню проблемних питань визначення складу передбаченого цією статтею злочину.

Наркоманія завдає значної шкоди не тільки здоров'ю населення та генофонду нації, але є також реальною та серйозною загрозою національній безпеці будь-якої держави. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є: можливість незаконного ввезення в країну наркотичних засобів (сфера державної безпеки); поширення наркоманії (соціальна та гуманітарна сфери) та ін. Відповідно, основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є: зосередження ресурсів і посилення координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для боротьби з організованою злочинністю та наркобізнесом; участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом і наркобізнесом; створення ефективної системи ліквідації наркоманії тощо [2].

Нині, окрім наочного зрошування українського криміналітету зі світовою системою наркобізнесу, відбувається новий для України, але вже достатньо помітний процес активного проникнення національного наркобізнесу до транснаціональної системи легалізації («відмивання») коштів, отриманих від наркотрафіку [3, с. 16–18]. Це, у свою чергу, свідчить не тільки про загострення цієї проблеми для нашої держави, але й є доказом того,

що діяльність світового наркобізнесу становить реальну та безпосередню загрозу добробуту, генофонду та здоров'ю нації, а також національній безпеці загалом. Таким чином, стратегічним напрямом у боротьбі з незаконним обігом наркотиків мають бути підриг економічного підґрунтя наркобізнесу, створення та реалізація комплексної системи організаційних, адміністративно-правових, кримінально-процесуальних, кримінологічних, оперативно-розшукових та інших заходів щодо виявлення і ліквідації каналів легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом.

Уперше кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, було встановлено Законом України від 15 лютого 1995 р. № 64/95-ВР, який доповнив КК УРСР 1960 р. відповідною нормою (ст. 229-12) [4]. Остання з деякими змінами та доповненнями була включена до нового КК 2001 р. у вигляді ст. 306 (диспозицію було доповнено словосполученнями «розміщення коштів... в установах, організаціях», «використання таких коштів для придбання... майна»; санкцію ч. 1 змінено з «від трьох до десяти років» на «від п'яти до дванадцяти років»; санкцію ч. 2 щодо позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю зменшено з п'яти до трьох років) [5].

В останній редакції від 04 листопада 2011 р. ст. 306 КК передбачає відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів [5].

Аналіз практики виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин і лікарських засобів, а також власний досвід роботи в підрозділах боротьби з незаконним обігом наркотиків ГУМВС України в Автономній Республіці Крим свідчать про серйозні наміри вітчизняних наркоділків щодо подальшого використання «брудних» коштів як у злочинному, так і легальному бізнесі, коли такі доходи шляхом різних маніпуляцій набувають статусу законних. За допомогою складних операцій із коштами злочинці маскують справжні джерела походження своїх доходів. Саме тому виявлення та вилучення незаконних коштів, накопичених наркоділками, недопущення їх подальшої легалізації є однією з умов ефективної протидії транснаціональній злочинності, насамперед у банківській і кредитно-фінансовій сферах.

Підкреслимо, що склад злочину, передбаченого ст. 306, є спеціальним стосовно складу злочину, передбаченого ст. 209 КК. Відмінність між ними полягає, зокрема, у джерелах надходження доходів, деяких ознаках об'єктивної сторони. У низці випадків легалізація певних коштів вимагає кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених статтями 209 і 306 КК.

На думку І. Г. Поплавського, об'єктом цього злочину є здоров'я населення, а також установлений порядок законного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Суспільна небезпечність цього злочину, на нашу думку, полягає в підриві економіки, оскільки фактично його сутність — легалізація («відмивання») доходів, отриманих злочинним шляхом [6, с. 558]. Однак ми погоджуємося із думкою А. А. Музики і В. О. Навроцького, які вважають, що об'єктом цього злочину є порядок здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності, встановлений з метою протидії залученню в економіку «брудних» грошових коштів і виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань [7, с. 835].

Предметом злочину є кошти, здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

При цьому під незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів слід розуміти види діяльності з культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [8], розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, реалізації (випуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [8], що дозволяються і контролюються згідно із Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [9].

Що стосується незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, то в чинному законодавстві зазначене поняття не знайшло належного відображення та закріплення. Так, у Законі України «Про лікарські засоби» лише зазначається, що отруйними (сильнодіючими) лікарськими засобами є лікарські засоби, віднесені до отруйних (сильнодіючих) центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [10]. Їх перелік затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 серпня 2007 р. № 490 [11]. В одному із законопроектів пропонувалося визначити незаконний обіг отруйних і сильнодіючих лікарських засобів як діяння, пов'язані з розробленням, виробництвом, відпуском, виготовленням, зберіганням, розподілом, торгівлею, використанням, переміщенням на території України та за її межі цієї категорії лікарських засобів з порушенням вимог Закону України «Про лікарські засоби» [12]. Але така законодавча ініціатива не отримала належної підтримки та подальшого розвитку.

Отже, зміст незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів переважно становлять злочинні дії (предикатні злочини), в результаті яких особа отримує «брудні» гроші. Якщо кошти, що легалізуються, були здобуті від іншої злочинної діяльності, відповідальність настає за ст. 209 КК.

Об'єктивна сторона злочину характеризується такими діями:

1) розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах.

Під розміщенням таких коштів слід розуміти відкриття від імені фізичної або юридичної особи рахунку в банку або додатковий внесок грошових коштів на наявний рахунок, переказ з іншого рахунку, вкладення коштів у фонди різних підприємств, установ або організацій, які мають самостійний баланс, або в їх філії, та інші схожі дії, пов'язані з передачею коштів, отриманих у результаті незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у легальні (законні) структури. Місцем їх розміщення можуть бути комерційні або інші банки, підприємства, установи або організації [6, с. 558];

2) використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб.

Придбання за такі кошти об'єктів приватизації може здійснюватися різним шляхом, наприклад, шляхом викупу на аукціоні. Придбання обладнання — це придбання механізмів, апаратури та інших предметів для виробничих або інших потреб [6, с. 558];

3) використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Використання коштів і майна з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів полягає у використанні таких доходів для подальшого культивування наркомістких рослин, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, транспортування, придбання, реалізації (випуску) та інших дій із зазначеними засобами та речовинами.

При цьому моментом закінчення злочину є вчинення однієї із зазначених дій [6, с. 558].

Якщо використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, поєднано із вчиненням інших незаконних дій — виробництвом, збутом, вимаганням тощо цих засобів або речовин, скоєне слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 306 і, зокрема, статтями 307, 308, 309, 311, 312 та іншими статтями КК.

Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. Тобто суб'єкт злочину є загальним, який згідно з положеннями цивільного і фінансового права може укласти договори купівлі-продажу, інші правочини і нести відповідальність за них.

Водночас погоджуємося з В. А. Журавлем, який стверджує, що незважаючи на те, що суб'єкт цього злочину є загальним, він все ж таки має індивідуальні ознаки та особливості, які обумовлені специфікою злочинної діяльності, а саме: необхідністю здійснення винною особою фінансових операцій, укладання цивільно-правових правочинів, а також реалізації права на набуття, володіння або використання майна та (або) грошових коштів. Відповідно, суб'єктом легалізації майна або грошових коштів, одержаних злочинним шляхом, може бути не будь-яка фізична особа — громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, а лише така, яка набула цивільної дієздатності у повному обсязі, не обмежена в ній або не позбавлена дієздатності судом. Якщо винна особа не матиме таких ознак, то можна говорити про порушення основних положень цивільного законодавства з регламентування порядку укладання правочинів, а також набуття, володіння або використання майна чи коштів. А тому правочини або фінансові операції з майном чи коштами, вчинені особою, яка не має на це права, визнаються недійсними, а отже про легалізацію не йдеться [13, с. 55–56].

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом, тобто винна особа повинна усвідомлювати незаконне походження коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Мета — обов'язкова ознака суб'єктивної сторони злочину у третій його формі. Нею є продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Кваліфікуючими ознаками розглянутого складу злочину за ч. 2 є:

— повторність (ст. 32 КК) [5]. При цьому основним у встановленні повторності таких дій є не множинність предикатних злочинів, а неодноразовість операцій з коштами, здобутими від незаконного обігу наркотич-

них засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Будь-яке інше діяння, наприклад, придбання об'єкта приватизації за грошові кошти, одержані від оптової реалізації наркотичних засобів, після розміщення частини цих коштів у банку визнається повторним;

— попередня змова групи осіб (ч. 2 ст. 28 КК) [5]. Слід мати на увазі, що попередня змова за цією кваліфікуючою ознакою має бути обов'язковою. Однак домовленість щодо використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, може вчинятись як задовго до відповідних дій, пов'язаних із розміщенням коштів, так і безпосередньо перед їх початком. Вчинення легалізації (використання) кримінальних доходів співучасниками кваліфікується з посиланням на відповідні частини ст. 27 КК [14, с. 13];

— великий розмір (під великим розміром, як зазначено у примітці до цієї статті, слід розуміти кошти, сума яких становить двісті та більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян [5]). Якщо вартісну межу великого розміру перевищує сума кількарізових дій, злочин кваліфікується за ознакою повторності. А у випадках неодноразового використання коштів, коли їх вартість у сукупності становить суму, зазначену у примітці до ст. 306 КК, дії особи слід кваліфікувати за ч. 2 цієї статті одночасно за ознаками повторності та великого розміру.

Таким чином, у зв'язку з постійним оновленням окремих положень національного антинаркотичного й антилегалізаційного законодавства можна говорити про завершену концепцію кримінально-правової відповідальності за наркозлочини, яка забезпечуватиме належну організацію правоохоронної і правозастосовної діяльності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Розроблення та застосування науково-практичного коментаря до ст. 306 КК сприятиме подальшому розвитку законодавства про кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Буткевич С. А.* Запобігання та протидія використанню коштів, здобутих від наркобізнесу // *Юридична Україна*. — 2009. — № 11–12 (83–84). — С. 228–233.
2. Про основи національної безпеки : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // *Відомості Верховної Ради України*. — 2003. — № 39. — Ст. 351.
3. *Буткевич С. А.* Фінансовий моніторинг в Україні (організаційно-правові аспекти) : монографія. — Сімферополь, 2010. — 286 с.
4. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. № // *Відомості Верховної Ради УРСР*. — 1961. — № 2. — Ст. 14.
5. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
6. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар. — Вид. шосте, переробл. та допов. / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. — Х., 2009. — 816 с.
7. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 05.04.2001 / [под ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка]. — К., 2002. — 1216 с.

8. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : постанова Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 р. № 770 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 19. — Ст. 789.

9. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 лютого 1995 р. № 60/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 10. — Ст. 60.

10. Про лікарські засоби : Закон України від 04 квітня 1996 р. № 123/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 22. — Ст. 86.

11. Про затвердження Переліків отруйних та сильнодіючих лікарських засобів : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 серпня 2007 р. № 490 // Офіційний вісник України. — 2007. — № 67. — Ст. 2594.

12. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, отруйних і сильнодіючих лікарських засобів та зловживанню ними : проект Закону України, внесений народним депутатом України Г. Г. Москалем [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2139&skl=7

13. *Журавель В. А.* Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посібник. — Х., 2005. — 312 с.

14. Документування та розслідування злочинів, пов'язаних з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків : методичні рекомендації / за заг. ред. М. М. Андрєєва. — К., 2008. — 24 с.

Буткевич С. А. Стаття 306 Кримінального кодексу України: науково-практичний коментар

Анотація. Розроблено науково-практичний коментар до ст. 306 Кримінального кодексу України, що передбачає відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин і лікарських засобів.

Ключові слова: відповідальність, Кримінальний кодекс України, незаконний обіг, наркотичні засоби, психотропні речовини, склад злочину.

Буткевич С. А. Статья 306 Уголовного кодекса Украины: научно-практический комментарий

Аннотация. Разработан научно-практический комментарий к ст. 306 Уголовного кодекса Украины, которая предусматривает ответственность за использование средств, полученных от незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов, прекурсоров, ядовитых или сильнодействующих веществ и лекарственных средств.

Ключевые слова: ответственность, Уголовный кодекс Украины, незаконный оборот, наркотические средства, психотропные вещества, состав преступления.

Butkevych S. A. Article 306 of the Criminal Code of Ukraine: Scientific and Practical Commentary

Summary. There was developed scientific and practical commentary to Article 306 of the of the Criminal Code of Ukraine, which foresees liability for use of funds derived from illegal traffic of drug, psychotropic substances, their analogues, precursors, toxic or hard substances and medicines.

Key words: liability, the Criminal Code of Ukraine, illegal traffic, drugs, psychotropic substances, elements of offense.